

13.4.2015

Dnro 4550/4/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

LÄSNÄOLO KOTIETSINNÄSSÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 27.10.2014 päivätyssä kirjeessään Lounais-Suomen poliisilaitoksen menettelyä kotietsinnässä. Kantelijan mukaan kotietsintä tehtiin tarpeettoman huomiota herättävästi: usean virkapukuisen partion voimin tunnuksellisilla poliisiautoilla. Lisäksi kantelija arvosteli sitä, että hänelle ei annettu mahdollisuutta olla läsnä kotietsinnässä. Vielä hän totesi, ettei hänen tietokoneensa takavarikosta ole missään papereissa mainintaa lukuun ottamatta poliisin asuntoon jättämää ruutupaperilappua.

2 SELVITYS

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Lounais-Suomen poliisilaitoksen Loimaan poliisiasemalla oli tutkittavana kaksi murtoa, joiden yhteydessä oli anastettu muun muassa antiikkipöytä. Poliisi havaitsi tämän pöydän olevan myynnissä Tori.fi-sivustolla. Myyjänä oli kantelija.

Asian tutkinnanjohtaja rikoskomisario A määräsi kotietsinnän kantelijan asuntoon. Koska kantelija asuu - - -, pyydettiin virka-apua Salon poliisiasemalta. Paikalle meni neljä poliisimiestä. Selvityksen mukaan käytäntö on, että työturvallisuuden vuoksi kotietsinnälle menee kaksi partiota. Tässä tapauksessa varauduttiin myös etsityn pöydän poiskuljetukseen, jonka takia toinen partio meni paikalle tunnuksellisella VW-Transporter -poliisiautolla. Kaikki paikalle menneet poliisimiehet ovat virkapukuvelvollisia.

Kotietsintä tehtiin keskiviikkona 24.9.2014 klo 13.10. Kotietsinnässä ei ollut läsnä muita kuin edellä mainitut neljä poliisimiestä, joille huoltomies avasi asunnon oven.

Etsittyä pöytää ei löytynyt, mutta kotietsinnän suorittajat saivat puhelimitse asian tutkijalta ohjeeksi ottaa asunnossa olleen tietokoneen haltuunsa. Asuntoon jätettiin paperilappu, jossa kerrottiin, että asuntoon oli tehty kotietsintä ja että poliisi oli vienyt tietokoneen sekä lisätietojen antajan yhteystiedot.

Rikoskomisario A päätti vielä samana päivänä tietokoneen takavarikosta ja pöytäkirja tästä postitettiin kantelijalle 25.9.2014. Parin päivän päästä selvisi, ettei kantelijaa ole syytä epäillä rikoksesta ja tietokone palautettiin hänelle 2.10.2014.

3.2 Kannanotot

3.2.1 Kotietsinnän toimittamistapa

Kantelija katsoo, että kotietsintä tehtiin tarpeettoman huomiota herättävästi.

Kotietsinnän suorittaneet Salon poliisiaseman ns. lyhytkestoisessa tutkinnassa työskentelevät vanhemmat konstaapelit B ja C ovat velvollisia käyttämään virkapukua. He liikkuvat tunnuksottomalla poliisiautolla ja heillä oli siviilitakit virkapuvun päällä.

Tukipartio oli järjestyspoliisista ja he ovat virkapukuvelvollisia. Jo pöydän kuljettamiseen varautumisen takia ei ollut muuta mahdollisuutta kuin käyttää tunnuksellista poliisiautoa.

Minulla ei myöskään ole aihetta kyseenalaistaa sitä, että työturvallisuussyistä on useimmiten perusteltua, että kotietsinnällä on paikalla useita poliisimiehiä.

Katson, ettei tältä osin ole tullut ilmi virheellistä menettelyä.

3.2.2 Kantelijan läsnäolo kotietsinnässä

Yleistä

Pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 2 momentti kuuluu seuraavasti.

Sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevälle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata, jos se viivyttaisi toimitusta merkittävästi. Jollei kukaan mainituista henkilöistä eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, kotietsinnästä sekä 6 §:n mukaisesta oikeudesta saada pyynnöstä etsintäpäätöksen jäljennös, 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu.

Säännöksen esitöissä (hallituksen esitys 222/2010 vp) todetaan muun muassa seuraavaa.

Aina olisi tarkkaan harkittava sitä, kuinka kiire kotietsinnän toimittamisella on ja kuinka kauan tilaisuuden varaamiseen menisi. Arviointi on hyvin tapauskohtaista, esimerkiksi rikostutkinnalliset syyt saattavat edellyttää hyvinkin pikaisesti toimitettavaa kotietsintää. Tällaiset syyt eivät yksinään oikeuttaisi poikkeamaan tilaisuuden varaamisvelvollisuudesta. Toisaalta kommunikaatioteknologian kehittyminen esimerkiksi matkapuhelimien myötä mahdollistaa sen, että henkilön voi tavoittaa hyvinkin nopeasti.

Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, että pääsääntöisesti sille, jonka luona kotietsintä pidetään, on tarjottava mahdollisuutta olla läsnä kotietsinnässä. Mikäli kotietsinnän kohteen haltija ilmaisee haluavansa tätä oikeutta käyttää, tulee mahdollisuus oikeuden toteutumiseen pyrkiä järjestämään. Ainoana poikkeuksena tästä olisi tilanne, joka ei siedä viivytystä. Lain mukaan vain merkittävä viivytys voidaan ottaa huomioon.

Viime kädessä läsnäolo-oikeudessa on kysymys perusoikeutena turvatuista yksityiselämän ja kotirauhan suojasta. Läsnäolo-oikeus on siten mahdollista evätä ainoastaan silloin, kun läsnäolo-oikeuden toteuttaminen merkittävästi viivyttaisi toimitusta ja vaarantaisi sen tarkoituksen toteutumisen.

Läsnäolomahdollisuuden varaaminen myös edesauttaa kotietsintämenettelyn avoimuutta, joka puolestaan voi osaltaan ehkäistä epäilyjä ja väitteitä viranomaisten väärinkäytöksistä. Käsitykseni mukaan kotietsintään väistämättä liittyvää puuttumista kotirauhaan ja yksityisyyteen lieventää, jos paikan haltija ja/tai hänen kutsumansa todistaja on läsnä.

Poliisin menettelyn arviointi

A on ensimmäisessä selvityksessään todennut, että ”suorittaja on perustellut läsnäolon epäämistä tukinnallisilla syillä, Koska tietoa antiikkipöydän sijainnista ei varmuudella ollut, kotietsinnästä asunnon haltijalle ja epäilylle ilmoittamalla anastettu omaisuus olisi voitu piilottaa, mikäli se olisikin ollut jossain muussa paikassa kuin tässä asunnossa. Läsnäolon varaaminen olisi voinut viivästyttää toimittamista merkittävästi, mikäli epäilty olisi ryhtynyt kätkemään omaisuutta.” A kertoo olettaneensa, että kotietsinnän suorittaja noudattaa pakkokeinolain 8 luvun säännöksiä kotietsinnän menettelytavoista.

Toisessa selvityksessään A toteaa, ettei muista, kenen kanssa hän on tutkinnallisista syistä keskustellut, mutta tämä on tapahtunut kotietsinnän jälkeen. Niihin vetoaminen on hänen mukaansa tarpeetonta, koska tällä perusteella laki ei salli läsnäolomahdollisuuden varaamatta jättämistä. A on todennut, ettei hän ole antanut lupaa mennä kantelijan kotiin varaamatta tälle tilaisuutta olla läsnä.

Totean, ettei saaduista selvityksistä ei käy ilmi, että asiassa olisi mitenkään yritetty varata kantelijalle tilaisuutta olla läsnä etsinnässä. Kotietsintä ei selvitysten mukaan ole ollut niin kiireellinen, etteikö poliisi olisi voinut selvittää kantelijan puhelinnumeroa. Kun poliisi oli saapunut kantelijan asunnolle ja havainnut, ettei ketään ollut paikalla, olisi tullut yrittää varata kantelijalle mahdollisuus olla läsnä etsinnässä. Se, että epäilty olisi tuossa vaiheessa tullut tietoiseksi etsinnästä, ei olisi vaarantanut tuossa paikassa tehtävää etsintää, kun poliisi oli jo paikalla.

Kuten pakkokeinolain esitöissäkin todetaan kommunikaatioteknologian kehittyminen esimerkiksi matkapuhelimien myötä mahdollistaa sen, että henkilön voi tavoittaa hyvinkin nopeasti. Jos henkilöä ei olisi tavoitettu tai jos paikalle saapuminen olisi laissa tarkoitettulla tavalla merkittävästi viivästyttänyt etsintää, se olisi voitu tehdä ilman kantelijan läsnäoloa.

Tässä tapauksessa kantelijan oli kertomansa mukaan vain viiden minuutin matkan päässä ja hänellä oli puhelin mukana. Tätä ilmoitusta ei ole syytä epäillä. Rikoskomisario A:kin toteaa, että jälkikäteen on helppo todeta, ettei läsnäolotilaisuuden varaaminen olisi viivästyttänyt kotietsintää.

Erityisesti korostan, että läsnäolomahdollisuutta ei saa jättää varaamatta sellaisista tutkintataktisista syistä, joita A:n ensimmäisessä selvityksessä tuodaan esiin. Ainoa lainmukainen peruste on se, että etsintä merkittävästi viivästyisi. Eri asia on, että pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan jo paikalla olevan henkilön läsnäoloa voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa.

Asiassa on menetelty virheellisesti, kun kantelijalle ei ole varattu tilaisuutta olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Käytettävissä olevan selvityksen perusteella kotietsinnän toimitusmies on ollut vanhempi konstaapeli B. Viime kädessä hänen vastuullaan on ollut toimittaa hänen tehtäväkseen annettu kotietsintä lain edellyttämällä tavalla. Kiinnitän vastaisen varalle B:n vakavaa huomiota edellä esittämäni läsnäolomahdollisuuden varaamisesta kotietsinnässä.

3.2.3 Tietokoneen takavarikko

Pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että:

- 1) sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa;
- 2) se on rikoksella joltakulta viety; tai
- 3) se tuomitaan menetetyksi.

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen.

Katson, että asiassa on esitetty riittävät perusteet kantelijan tietokoneen takavarikolle, joka on ollut varsin lyhytaikainen. Tietokoneen haltuunotosta on jätetty ilmoitus kantelijan asuntoon ja selvityksen mukaan hänelle on viipymättä postitettu jäljennös takavarikkopöytäkirjasta.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että tältä osin asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä virheellistä menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.2 esittämäni käsityksen vanhempi konstaapeli B:n menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.